

طراحی مدل بومی مبارزه با فساد اداری در ایران

سعید زرنندی^۱

جواد معدنی^۲

چکیده

در حال حاضر بسیاری از کشورها در پاسخ به نیاز شهروندان برای غلبه بر فساد اداری موجود در دستگاه‌های اداری، به صورت مد گونه به سمت تدوین استراتژی‌های ملی مبارزه با فساد حرکت کرده‌اند اما در تعداد کمی از کشورها شاهد موفقیت این استراتژی‌ها هستیم. به خصوص در بسیاری از کشورها سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول ضمن ارائه نسخه‌های تجویزی، تغییرات ساختاری را متناسب با این تغییرات به کشورها تحمیل می‌کنند. اگر سؤال شود جمهوری اسلامی ایران از چه مدلی برای مبارزه با فساد استفاده می‌کند پاسخ روشنی از طریق مجامع دانشگاهی و یا اجرایی به آن داده نمی‌شود. در این تحقیق مدلی بومی برای مبارزه با فساد اداری ایران ارائه خواهد شد. در ابتدا ادبیات موجود در داخل کشور در حدود ۴۵ پایان‌نامه و کتاب فارسی و بیش از ۳۰ مقاله خارجی مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور بومی کردن مدل، قوانین مصوب مرتبط با مسأله فساد و سپس نظرات اسلام در خصوص مبارزه با فساد و به خصوص بحث رشوه و در مرحله آخر بیانات مقام معظم رهبری در حوزه مبارزه با فساد مورد بررسی قرار گرفتند. با استفاده از ادبیات، ۳۶۵ شاخص استخراج گردید که این شاخص‌ها مقدمه ایجاد مدل تحلیلی بودند. با توجه به این که نگارنده در ضمن استفاده از مدل‌های موجود به دنبال استفاده از مدل‌های پیش ساخته نبوده است؛ لذا با استفاده از روش تحلیل مضمون که از روش‌های کیفی است برای تولید مدل اقدام نمود و مدل با ۴ بعد و ۹ مؤلفه رده ۱ و ۲۴ مؤلفه رده ۲ حاصل شد. در مرحله بعد به منظور سنجش نظر خبرگان از پرسش‌نامه با ۸۱ پرسش استفاده شد. به منظور سنجش روایی مدل از آزمون تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که رابطه اجزای مدل مورد سنجش و تأیید قرار گرفت.

کلیدواژه: فساد، مبارزه با فساد، مدل بومی، استراتژی.

۱. استادیار دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبایی - saeed_zarandi@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد مدیریت دولتی دانشگاه علامه طباطبایی، نویسنده مسئول - javadmadani75@yahoo.com

مقدمه

فساد اداری معضل بزرگ در سازمان‌های دولتی بسیاری از کشورهای جهان به شمار می‌آید. در کشورهای در حال توسعه که کشور ایران نیز از جمله آنان است، دولت‌ها، مسئولیت‌ها و وظایف گسترده‌ای برعهده دارند و دامنه فعالیت‌های دولت به مراتب گسترده‌تر از کشورهای صنعتی است و به تعبیر امروزی حجم دولت بسیار زیاد است. این امر همراه با تفاوت‌های موجود در نظام سیاسی، دو دلیل اصلی رواج بیشتر فساد اداری و فاصله گرفتن از سلامت اداری در کشورهای روبه رشد است (قلی پور، ۱۳۸۴).

نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط سازمان شفافیت بین‌الملل بین ۱۶۸ کشور در سال ۲۰۰۹ نشان می‌دهد، مردم جهان فساد را یک مسأله و مشکل بزرگ می‌دانند که به‌طور گسترده‌ای زندگی آنان را تحت تأثیر قرار داده و از هر ده نفر یک نفر از مردم جهان رشوه پرداخت کرده و این میزان در کشورهای حوزه آسیا - اقیانوسیه افزایش داشته است (تیرپورت^۱، ۲۰۰۹). از سوی دیگر، به‌طور کلی تمامی شواهد ذهنی و عینی موجود، حاکی از وجود رابطه منفی فساد و نرخ رشد و توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است. به‌عنوان مثال نشان داده شده است که سالانه دو تا پنج درصد از کل تولید جهان به‌صورت رشوه ردوبدل می‌گردد (معصومی نیا و دادگر، ۱۳۸۳). یافته‌های حاصل از جمله مطالعات انجام شده توسط آقای فرامرزی رفیع پور در سال ۱۳۸۵ که علاوه بر بررسی علل و عوامل و پیامدهای فساد، به بررسی میزان فساد در ایران و طبقه‌بندی سازمان‌های مختلف از لحاظ میزان فساد می‌پردازد، نشان می‌دهد فساد در بخش دولتی (رشوه و پارتی‌بازی) وجود داشته و نسبت به ۵ سال گذشته روند صعودی را طی کرده و میزان فساد (میانگین ۳/۲۱) در شهرداری‌ها نسبت به سایر سازمان‌ها و بخش‌ها (گمرک، مالیات، حوزه‌های اجرایی و مانند آن) بیشتر است. با توجه به یافته‌های مطالعه مذکور، شناخت علمی و مبتنی بر شرایط زمینه‌ای علل و عوامل و گلوگاه‌های فساد نظام اداری کشور و تدوین مدل مبارزه با فساد اداری، گامی مؤثر در سامان‌دهی نظام اداری ایران است که باید برداشته شود. شناسایی ابعاد مختلف و پیچیده، علل و عوامل متعدد تأثیرگذار و پیامدها و دلالت‌های منتج از فساد، مستلزم انجام مطالعات جامع و کاملی است که دارای ویژگی‌های یاد شده باشد (لافری^۲، ۲۰۰۴). آن چیزی که بعد از گذشت سال‌ها، مشاهده می‌شود این است که صرف استفاده از مدل‌های بین‌المللی، نتوانسته موفقیت تدوین استراتژی‌ها یا تدوین مدل‌ها را تضمین کند. آمار و اطلاعات و نتایج یافته‌های

1. Tireport

2. Lafree

تحقیقات و نظر سنجی های ملی و خصوصاً بین المللی از جمله سازمان شفافیت بین الملل و بانک جهانی حاکی از آن است که کشور ایران همانند بسیاری از کشورهای اسلامی به رغم داشتن آموزه ها و تعالیم اسلامی، ارزشی و اخلاقی در زمینه ی فساد از رتبه و جایگاه مناسبی برخوردار نیست و این امر نشان دهنده ضرورت انجام اقدامات و سیاست گذاری های کلان برای مبارزه با فساد و کاهش شکاف بین وضع موجود و وضع مطلوب است. تبیین جامعه عاری از فساد در سال های اخیر مورد تأکید عالی ترین مقامات، سند چشم انداز و برخی از قوانین و مصوبات کشورمان بوده است، در این تحقیق ضمن بررسی مدل های بین المللی و اشاره ای مختصر به دلایل ناکارآمدی آن ها در حوزه مبارزه با فساد، با بررسی اسناد بالادستی، قوانین مصوب مجلس و نیز سیاست های کلی نظام اداری، مدلی بومی برای مبارزه با فساد اداری ایران ارایه خواهد شد.

پیشینه تحقیق

فساد معادل فارسی واژه Corruption است. سازمان شفافیت بین الملل (TI^۱) به اختصار فساد را: «سوء استفاده از قدرت اعطا شده برای انتفاع شخصی» تعریف کرده است (لانگست^۲، ۱۹۹۸). در قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، مصوب هفت آبان ماه سال ۱۳۹۰ مجمع تشخیص مصلحت نظام، فساد را این گونه تعریف نموده است: «فساد عبارت است از هر گونه فعل یا ترک فعلی که توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به صورت فردی، جمعی یا سازمانی که عمداً و با هدف کسب هر گونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیر مستقیم برای خود یا دیگری، با نقض قوانین و مقررات کشوری انجام پذیرد یا ضرر و زیانی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و یا جمعی از مردم وارد نماید نظیر رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوء استفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداخت های غیر قانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیص های غیر قانونی، جعل، تخریب یا اختفاء اسناد و سوابق اداری و مالی».

مدل ها و استراتژی های مبارزه با فساد:

برای چندین دهه تحقیقات فساد به طور عمده در مورد دلایل فساد و پیامدهای آن و مطالعاتی نیز در زمینه طبقه بندی و مدل های پویای فساد متمرکز بوده است. از سال ۱۹۹۰ با گسترش ادبیات مبارزه با فساد رویکردهای استراتژیک ملی در این زمینه گسترش یافت. هربرت (۱۹۹۸) شش استراتژی را برای مبارزه با فساد مشخص کرده است: استراتژی اقتصادی، آموزشی، فرهنگی، بوروکراتیک و سازمانی، سیاسی، سرکوب کننده و قضایی.

یمانی دستاورد مقاله ای با عنوان طراحی استراتژی های مبارزه با فساد برای کشورهای در حال توسعه

1. Transparency International

2. Langseth

(مطالعه موردی: کشور اریتره) که برگرفته از پایان‌نامه دکتری وی است، استراتژی‌های مبارزه با فساد را در ۴ حوزه تبیین می‌نماید که عبارت‌اند از: اصلاحات بازار / اقتصادی؛ اصلاحات بوروکراتیک / اداری؛ اصلاحات ارتقای شفافیت / پاسخگویی؛ و اصلاحات ارتقای پاسخگویی سیاسی (دستا^۱، ۲۰۰۴).

مونیکا دوره‌وی در پایان‌نامه دکتری خود با عنوان «شاخص ارزیابی مبارزه با فساد: ضمن مرور تطبیقی از استراتژی‌های مبارزه با فساد ۱۵ کشور اروپای مرکزی و شرقی»، به ارایه شاخص‌هایی می‌پردازد که میزان جامعیت استراتژی‌های مبارزه با فساد در کشورها را در ۳ بازه زمانی ۱۹۹۵، ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳ اندازه‌گیری می‌کند. تفاوت این تحقیق با تحقیقات گذشته در این است که آن‌ها بر روش‌های کیفی استوار بودند ولی در این تحقیق، محقق به صورت کامل از متد کمی استفاده کرده است. در قسمت اول این تحقیق، بر ۹ حوزه خط‌مشی‌گذاری تمرکز شده است که نمونه‌هایی از آن‌ها عبارت‌اند از: استراتژی مبارزه با فساد همه‌گیر، خط‌مشی‌های مبارزه با فساد، تأمین مالی احزاب سیاسی، پایش اموال، تعارض منافع، آزادی اطلاعات، تأمین و تدارک بخش عمومی، نظارت و کنترل مالی و معافیت و ایمنی. همچنین در بخش دوم، اقدامات مبارزه با فساد در زیربخش‌های دولت بررسی می‌گردد که حوزه اجرایی، خدمات مدنی، قانون‌گذاری و امور قضایی را دربر می‌گیرد (دوره‌وی^۲، ۲۰۰۵).

انور شاه (۲۰۰۶) در مطالعاتی که برای بانک جهانی انجام داد اعلام کرد هر عمل فاسد سه عامل دارد: شخصی که عمل فاسد را انجام می‌دهد، شخصی که فعالانه یا غیرفعالانه در عمل فاسد مشارکت دارد و فرد یا گروه بزرگی از افراد که هزینه‌های آن فساد را حتی اگر از آن آگاه نیستند، پرداخت می‌کنند. برای این که استراتژی ضد فساد بتواند موفق باشد می‌بایست هر یک از عاملان، انگیزه خود را درک کرده و با وارد شدن در فرآیند تحلیل هزینه و سود (که عامل‌ها آن را بر عهده دارند) عوامل پایه و اساس آن انگیزه را تغییر دهند. انور شاه بیان می‌کند که آن کشورها با فساد بالا، کیفیت پایین حکمرانی را دارند، آن‌هایی که از نظر فساد متوسط هستند یک حکمرانی نسبی و آن‌هایی که فساد پایین دارند یک دولت و حکمرانی خوب دارند (شاه و هوثر^۳، ۲۰۰۰).

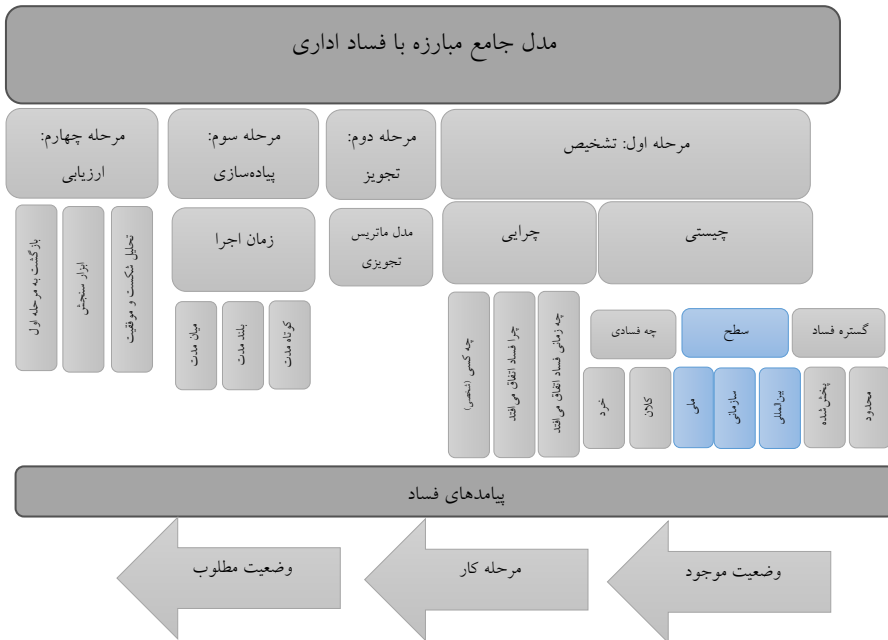
هوپ^۴ (۱۹۹۹)، «ضمن تحلیل موفقیت‌های نسبتاً کمیاب و شکست‌های بی‌شمار از تلاش‌های ضد فساد در کشورهای مختلف، چندین عنصر کلیدی را که مانع از موفقیت و پیشرفت است را

1. Desta
2. Dorhoi
3. Shah & Huther
4. Hope

شناسایی می‌کند: محدودیت قدرت حاکم به دلیل وجود بوروکراسی فاسد، فقدان رهبری مؤثر و عدم تعهد رهبران، اتکای بیش از حد بر راه‌حل‌ها و چاره‌های قانونی، فقدان کانون ویژه و قابل دسترس، ناکامی در یافتن همکار در خارج از دولت (استفاده از حمایت جامعه‌ی مدنی، بخش خصوصی و...)»

آنچه از لحاظ فرایندی می‌توان از ادبیات مبارزه با فساد اداری استخراج نمود، چهار مرحله اصلی شامل تشخیص، تجویز، پیاده‌سازی و ارزیابی است که استراتژی استخراجی در این مقاله مربوط به بخش تجویز است.

شکل ۱- مدل جامع مبارزه با فساد اداری از نگاه فرایند مبارزه

ضرورت بومی‌سازی مدل‌های مبارزه با فساد

در طول دو دهه آخر قرن بیستم، نظریه و عملکرد اقتصاد توسعه تحت تأثیر مجموعه‌ای از سیاست‌ها قرار داشته است که جان ویلیامسون آن‌ها را اجماع واشنگتنی نامید. این سیاست‌ها در آمریکای لاتین به سیاست‌های نئولیبرالیسم معروف‌اند اما بسیاری از صاحب‌نظران آن‌ها را سیاست‌های بازار باز می‌نامند. این سیاست‌ها بر ۱۰ عنوان بنا شده که مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان به سیاست‌های آزادسازی تجاری، مقررات زدایی و خصوصی‌سازی جمع‌بندی کرد. اتخاذ این

سیاست‌ها از ۱۹۸۰ به بعد پیش شرط لازم برای دریافت وام از بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول به شمار می‌رفت؛ اما نکته حائز اهمیت در اجرای این سیاست‌ها این است که چنین فرض می‌شده است که مسایل نهادی، شرایط اجتماعی و سیاسی مطلوب بوده یا در فرایند اجرای این سیاست‌ها خود را سازگار کرده‌اند؛ اما در عمل کشورهایی که این سیاست‌ها را دنبال کرده‌اند به دلیل فقدان زیرساخت‌های اقتصادی، حقوقی، قضایی و دیگر نهادهای لازم با مشکلاتی مواجه بوده‌اند و بعضاً دچار انصراف شده‌اند (یوسفی، ۱۳۸۸).

توجه به رویکردهای بومی در بسیاری از کشورها مدنظر قرار گرفته و از سال ۱۳۸۶ گفتمان جدیدی توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی در ایران مطرح شد که به نوعی پاسخ به ناکارآمدی‌های قبلی و ضرورت توجه به رویکردهای اسلامی و ایرانی در طراحی مدل‌های توسعه داشت. این الگو، الگویی مقید از «توسعه» را دنبال می‌نماید. قید اسلامی بودن، به‌طور اجمالی چند شاخص اصلی را در توسعه ایجاد می‌کند و قید ایرانی بودن از توانالتهی مدل توسعه‌ی غربی کاسته و به بومی شدن الگوی پیشرفت می‌انجامد. در استراتژی‌های مبارزه با فساد ارایه شده توسط بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول نیز هم‌گام با این سیاست‌های توسعه‌ای، راهکارهای مشابهی را ارایه داده که در بسیاری از کشورها با عدم توفیق روبه‌رو بوده‌اند. لذا در پاسخ به ناکارآمدی مدل‌های مبارزه با فساد ارایه شده توسط نهادهای بین‌المللی، طراحی مدل‌های بومی مبارزه با فساد ضروری است.

برای استخراج شاخص‌های بومی راه‌های زیر مدنظر قرار گرفت:

* استخراج شاخص از ادبیات تحقیق که در داخل کشور منتشر شده، دارای سطح ملی بوده و به مسأله فساد به‌صورت چندبعدی توجه شده باشد.

* بیانات مسئولان ارشد نظام که بیانگر سیاست‌های نهفته در پس ذهن آن‌ها است که در این تحقیق به‌طور خاص بیانات مقام رهبری مورد بررسی قرار گرفته است.

* اسناد فرادستی و قوانین و مستندات که بر مسأله مبارزه با فساد اثرگذار است که به‌طور خاص قانون اساسی، سند چشم‌انداز، قانون برنامه پنجم و سیاست‌های کلی نظام اداری کشور مورد توجه قرار گرفته است.

* قوانین مرتبط با حوزه مبارزه با فساد در کشور

لازم به ذکر است این شاخص‌ها در کنار مطالعه‌ی وسیعی که به‌طور تطبیقی از سایر کشورها انجام شده است در طراحی مدل استفاده خواهند شد.

شاخص‌های مبارزه با فساد در بیانات رهبری

پس از جستجوی متعدد توسط محقق تنها دو تحقیق یافت شد که فساد را از نظر مقام معظم رهبری بررسی کرده بودند. اولین تحقیق با عنوان «مبارزه با فساد از دیدگاه رهبری» که از سوی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۴ انجام شده است و در دومین تحقیق پایان‌نامه کارشناسی ارشد حسین صفایی با عنوان «مبارزه با فساد از دیدگاه مقام معظم رهبری» است که با استفاده از روش داده بنیاد، نسبت به کدگذاری بیانات مقام معظم رهبری پرداخته‌اند. ده دسته کد شناسایی شدند که این ۱۰ دسته عبارت‌اند از: منشاء فساد، پیامد فساد، پیامد مبارزه با فساد، مُفسد، فرآیند مبارزه با فساد، موانع مبارزه با فساد، مصادیق سلامت در دستگاه‌ها، مصادیق فساد در دستگاه‌ها، استراتژی مبارزه با فساد و راهکارهای ایجاد سلامت که از این دو تحقیق شاخص‌هایی که بر جنبه‌های راهبردی مبارزه با فساد تأکید داشتند انتخاب گردید.

بررسی قوانین مبارزه با فساد در ایران

در اسناد فرادستی کشور به عنوان خط‌مشی‌های فراگیر و هادی (قانون اساسی، بیانات امام‌راحل، دیدگاه مقام معظم رهبری، سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی ناظر بر برنامه‌های توسعه)، به موضوع مبارزه با فساد (پیشگیری، مراقبه و مقابله با فساد) برای داشتن نظام اداری سالم و عاری از فساد، به انحاء مختلف اشاره شده است. از جمله در اصول ۳، ۸، ۴۳، ۴۹، ۵۵، ۷۶، ۷۷، ۹۰، ۱۱۰، ۱۴۱، ۱۷۳، ۱۷۴، به کنترل و نظارت بر دستگاه‌های اجرایی و مبارزه با فساد، تباهی، انحصارطلبی، رشوه، اختلاس و ... تصریح شده است (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸) در سند چشم‌انداز، به عنوان هدف آرمانی منبعث از قانون اساسی، سلامت و از بین بردن فساد به عنوان یک آرمان مطرح شده که کشور می‌باید در طی چهار برنامه توسعه به این آرمان دست یابد «جامعه ایران در افق سند چشم‌انداز، چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت: برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به‌دوراز فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مندی از محیط‌زیست مطلوب» (متن سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۳۸۴، ۱۴۰۴).

به همین دلیل در سیاست‌های کلی برنامه‌های مختلف و به ویژه برنامه چهارم و پنجم توسعه ابلاغی از طرف مقام معظم رهبری، در چندین بند به‌طور صریح به موضوع مبارزه با فساد تأکید شده است:

- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت‌های برابر و ارتقای شاخص‌هایی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، افزایش درآمد سرانه و مبارزه با فساد.
- اصلاح نظام اداری و قضایی به‌منظور: افزایش تحرک و کارایی، بهبود خدمت‌رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به‌کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و ... (متن سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران)

علاوه بر موارد فوق در قوانین موضوعه داخلی از جمله قانون رسیدگی به تخلفات اداری ۱۳۷۲، قانون منع اخذ پورسانت در معاملات خارجی، قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل و نیز قانون ارتقای سلامت اداری و مبارزه با فساد ۱۳۹۰ نیز شاخص‌های مبارزه با فساد اداری بررسی و استخراج گردید.

مبارزه با فساد از منظر اسلام

با بررسی آرای فقهی علما و فقهای شیعی دریافتیم که چه فقهای متقدم و چه فقهای متأخر همگی بر حرمت رشوه در حکم و قضا اتفاق نظر دارند و بسیاری از علما نیز لفظ رشوه را بدون ذکر «فی الحکم» عنوان کرده‌اند که این حرمت رشوه را در غیر حکم و قضا می‌رساند. در میان فقهای اهل تسنن نیز فقهای مذاهب چهارگانه، رشوه را اخذ مال به قاضی برای ابطال حق یا احقاق باطل می‌دانند و بر حرمت آن اتفاق نظر دارند. فقهای فقه شافعی و حنبلی با ذکر حدیثی از ابن عمر که راشی و مرتشی و - در موردی دیگر - رایش را مورد لعن قرار داده است، دلیل حرمت رشوه را عنوان کرده‌اند. بزرگان هر چهار مذهب فقهی اعطای هدیه یا رشوه‌ای را که برای تحصیل حق باشد جایز می‌دانند. البته همگی هدیه‌ای را که به واسطه آن قاضی برخلاف معمول قضاوت کند حرام می‌دانند چون از مصادیق رشوه است و برخی نیز آن را سحت می‌دانند. اخذ رشوه از سوی مرتشی حرام است چه به حق حکم کند چه به باطل؛ و این مطلبی است که علمای فقه شیعه و سنی در آن اختلاف رأی ندارند و بسیاری علما از کلمه «مطلقاً» برای حرمت اخذ رشوه استفاده کرده‌اند. در مجموع ۳۶۵ شاخص از ادبیات شناسایی شد که ۱۰۰ مورد آن برگرفته از سخنان رهبری و قوانین بالادستی نظام بوده است.

شکل ۲- منابع استخراج شاخص‌های مؤثر در طراحی مدل بومی مبارزه با فساد اداری

روش‌شناسی تحقیق:

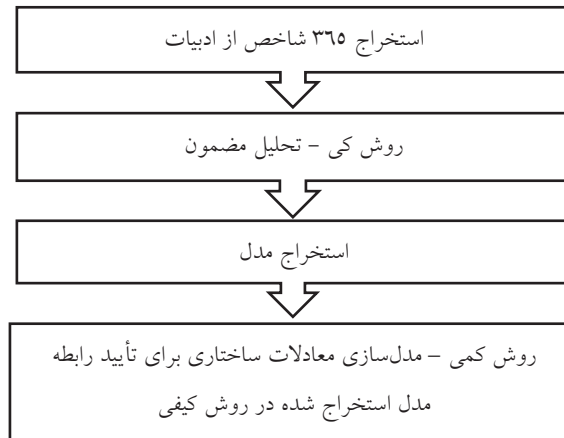
برای استخراج مدل از روش کیفی تحلیل مضمون استفاده شد و مدل حاصل با روش کمی معادلات ساختاری تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از نرم‌افزار لیزرل مورد تأیید مجدد قرار گرفت.

روش جمع‌آوری اطلاعات:

به‌طور کلی روش‌های جمع‌آوری اطلاعات به دو بخش کتابخانه‌ای و میدانی قابل تقسیم است * در بخش کتابخانه‌ای، اطلاعات مربوط به پیشینه ادبیات و مبانی نظری تحقیق با مطالعه کتاب‌ها، مجلات، پایان‌نامه‌ها و اطلاعات اینترنتی جمع‌آوری شده است و نتایج تحقیق که ۳۶۵ شاخص بود با استفاده از روش تحلیل مضمون به مدل پیشنهادی تبدیل گردید.

* در بخش میدانی تحقیق، برای بررسی عوامل مؤثر بر مبارزه با فساد اداری از روش پرسشنامه استفاده شده است.

شکل ۳- مراحل انجام تحقیق

مروری بر تحقیقات مرتبط با تحلیل مضمون

مضمون یا تم، بیانگر چیز مهمی در داده‌ها در رابطه با سؤالات تحقیق است و تاحدی معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶).

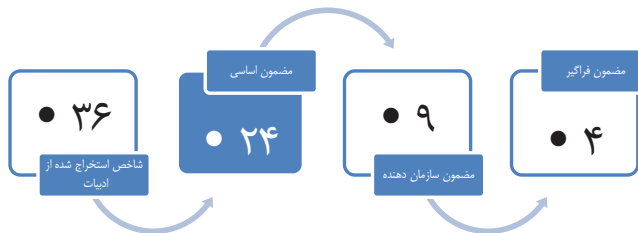
تحلیل مضمون، طیف گسترده‌ای از روش‌ها و فنون را دربر می‌گیرد. در فرایند تحلیل مضمون با توجه به اهداف و سؤالات تحقیق می‌توان از روش‌های تحلیلی مناسب آن استفاده کرد. در این بخش، چهار روش کاربردی مناسب در تحلیل مضمون که گاهی روش‌های جایگزین تحلیل مضمون نیز عنوان می‌شوند، مطرح گردیده است که عبارت‌اند از: کاربرد نرم‌افزارهای رایانه‌ای

در تحلیل مضمون، قالب مضامین، ماتریس مضامین، شبکه مضامین، تحلیل مقایسه‌ای که در این تحقیق از روش قالب مضامین استفاده شده است.

توضیح روش قالب مضامین

یکی از ابزارهای مناسب در تحلیل مضمون، تحلیل قالب مضامین^۱ است. قالب مضامین معمولاً در تحقیقاتی به کار می‌رود که تعداد متون و داده‌های مورد بررسی آن‌ها زیاد باشد (مثلاً ۱۰ تا ۳۰ منبع) این فن که نخستین بار توسط کینگ (۱۹۹۸) معرفی گردید، فهرستی از مضامین شناسایی شده در ادبیات نظری و یا استخراج شده از متن داده‌ها را به صورت درختی و سلسله‌مراتبی نشان می‌دهد. ویژگی کلیدی این فن، سازمان‌دهی سلسله‌مراتبی مضامین و گروه‌بندی مضامین سطوح پایین‌تر در قالب خوشه‌ها و ایجاد مضامین سطح بالاتر از آن‌ها است. پژوهشگر می‌تواند برای سازمان‌دهی مضامین شناسایی شده از چهار یا پنج سطح استفاده کند. پس از ایجاد قالب مضامین، این قالب به‌طور پیوسته مورد بازبینی و اصلاح قرار می‌گیرد تا جایی که درک کاملی از متن مورد بررسی برای پژوهشگر فراهم گردد. برای اصلاح قالب مضامین می‌توان مضمونی را حذف و یا مضمون جدیدی را اضافه نمود؛ همچنین می‌توان قلمرو یک مضمون و سطح و جایگاه آن در سلسله‌مراتب را تغییر داد. در صورتی می‌توان ادعا نمود که قالب مضامین، نهایی و تکمیل شده است که اولاً همه داده‌ها کدگذاری شده باشند، ثانیاً حداقل دو بار داده‌های کدگذاری شده مطالعه گردد و ثالثاً نظر دو یا چند نفر خبره در خصوص سلسله‌مراتب مضامین پرسیده شود (کینگ، ۲۰۱۰). در این تحقیق با بررسی ادبیات داخلی و بین‌المللی ۳۶۵ شاخص شناسایی شد و از ۳۶۵ شاخص استخراج شده ۲۴ مضمون اساسی، ۹ مضمون سازمان‌دهنده و ۴ مضمون فراگیر استخراج گردید.

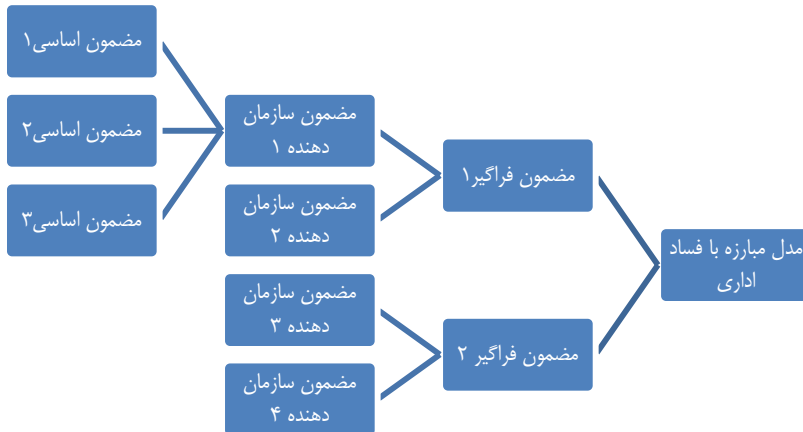
شکل ۴- رابطه‌ی اجزای مدل

برای نشان دادن مضامین استخراج شده از روش ماتریس زیر استفاده شده است. هر مضمون فراگیر متشکل از چند مضمون سازمان‌دهنده و هر مضمون سازمان‌دهنده متشکل از چندین

مضمون اساسی است. آنچه در این تحقیق در نظر گرفته شده مضامین فراگیر معادل ابعاد و مضامین سازمان دهنده معادل مؤلفه‌ها و مضامین اساسی معادل شاخص‌ها در نظر گرفته شده است.

شکل ۵- نحوه‌ی شکل‌گیری مدل با استفاده از مضامین

طراحی پرسشنامه

با طراحی پرسشنامه تلاش می‌شود تا ابزار مناسبی برای گردآوری داده‌ها طراحی شود و با انتخاب نمونه آماری از بین جامعه آماری تحقیق، داده‌های عینی مورد نیاز جمع‌آوری گردد. پرسشنامه طراحی شده متشکل از ۸۱ شاخص است. سؤالات پرسشنامه از نوع بسته بوده و از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است. در سمت راست، اهمیت شاخص در مبارزه با فساد سنجیده شده است و در سمت چپ وضع موجود شاخص مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت. روش توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، روش اینترنتی (پست الکترونیکی) و بعضاً مراجعه حضوری بوده است. برای تأیید اجزای مدل که توسط روش تحلیل مضمون شناسایی شد از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار لیزرل استفاده گردیده است.

جامعه آماری، نمونه آماری و روش نمونه‌گیری:

پس از انجام پیش‌آزمون، پرسشنامه تحقیق در بین برگزیدگان جامعه‌ی آماری توزیع شد. جامعه آماری تحقیق حاضر کارمندان بازرسی و نظارت، حراست و مدیران اجرایی دستگاه‌های اجرایی منتخب و تعدادی از اساتید دانشگاه آشنا به بحث مبارزه با فساد اداری هستند. با استفاده از فرمول زیر در نمونه‌گیری و با قرار دادن مقادیر زیر، حجم نمونه برآورد شده ۶۰ نفر است. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شده است. براساس قانون مدیریت خدمات

کشوری وزارتخانه‌های ایران را می‌توان به گروه حاکمیتی، گروه اجتماعی- فرهنگی، گروه خدماتی و گروه اقتصادی تقسیم کرد که در این بین چون بخش‌های داخل و خارج از دولت باید مدنظر قرار گیرد؛ در حوزه‌ی نظارت علاوه بر ناظران مستقر در دولت، از نهادهایی چون سازمان بازرسی و دیوان محاسبات نیز استفاده خواهد شد. برای گروه اقتصادی بانک‌های کشاورزی و ملی از گروه بانک‌ها و وزارت صنعت، معدن و تجارت انتخاب شدند، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات از گروه خدماتی انتخاب گردید و در گروه حاکمیتی، معاونت منابع انسانی ریاست جمهوری و تعدادی از کارکنان سازمان بازرسی کل کشور انتخاب شدند. حوزه نظارت، مدیران و کارشناسان تخلفات اداری، حراست و بازرسی دستگاه‌های مرکزی در شهر تهران و همچنین اساتید دانشگاه مسلط به این حوزه را نیز مدنظر قرار خواهد داد. لازم به ذکر است این طرح تحقیقاتی در یکی از نشست‌های تخصصی مرکز آموزش مدیریت دولتی که با حضور نمایندگان هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری دستگاه‌ها بود نیز ارایه و پرسشنامه‌ای نیز برای اعضا مدعو ارسال شد که مجموعاً ۹۰ پرسشنامه توزیع و ۶۶ پرسشنامه عودت شد.

محاسبه روایی و پایایی پرسشنامه

برای محاسبه روایی از روایی صوری استفاده شد و ۱۵ نفر از خبرگان، سؤال‌های پرسشنامه را بررسی و ارتباط آن را بررسی نمودند و برای بررسی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که کلیه ضرایب بالاتر از ۰/۷ محاسبه گردید.

سؤالات تحقیق:

۱. مدل بومی مبارزه با فساد اداری ایران دارای چه اجزایی است؟
۲. آیا این ابعاد و شاخص‌های مبارزه با فساد برگرفته از روش تحلیل مضمون از لحاظ آماری رابطه‌ی معناداری وجود دارد؟

پاسخ به سؤال اول:

با عنایت به این که در طرح حاضر، شاخص‌ها از ادبیات استخراج شد، برای کدبندی از روش تحلیل مضمون استفاده گردید و از این مرحله به بعد فرایند کدگذاری توصیفی و تفسیری شاخص‌های استخراج شده، آغاز گردید. ضمن کدگذاری، برخی از مضامین اصلی شناسایی شدند. سپس این مضامین در قالب مضامین سازمان دهنده و در نهایت مضامین فراگیر طبقه‌بندی گردید. لازم به ذکر است که یادداشت‌برداری و ثبت اندیشه‌ها و تفسیر داده‌ها در طول مراحل مختلف کدگذاری انجام می‌شود که به استخراج مدل کمک خواهد کرد. با بررسی ادبیات داخلی و بین‌المللی ۳۶۵ شاخص شناسایی شدند که از ۳۶۵ شاخص استخراج شده ابتدا ۲۴ مضمون اساسی و سپس ۹ مضمون سازمان دهنده با استفاده از روش قالب مضامین شناسایی و ۹ مضمون نهایی در قالب ۴ مضمون فراگیر جمع‌بندی شد.

جدول ۱- فراوانی مضامین سازمان دهنده

مضامین سازمان دهنده		مضامین سازمان دهنده	
آموزش عمومی	۲۳	توسعه اخلاق حرفه‌ای	۲۶
بستر سازی اخلاقی	۸	توسعه نوآوری در دولت	۹
دسترسی به اطلاعات	۷	شفافیت	۲۵
رقابت سیاسی سالم	۶	شناسایی نقاط آسیب‌پذیر	۵
مشارکت عمومی	۱۵	عدالت اقتصادی	۴
پاسخگویی مدیران	۱۴	عزم رهبران به مبارزه با فساد	۲
نظام منابع انسانی مبتنی بر اخلاق	۲۱	قوانین مبارزه با فساد	۱۹
ارتقای اخلاق فردی	۱۵	هم‌راستایی و یکپارچگی سیاست‌ها	۱۳
اصلاح ساختار و فرایندها	۱۹	نظارت مستمر	۷
اصلاح فضای کسب و کار	۱۷	نهادهای نظارتی	۲۵
بهبودی نیروی انسانی	۱۴	نظارت مدنی	۲۹
تشدید مجازات	۱۶	سیاست‌زدایی از فرایند قضایی	۹
کارآمدی دادگاه‌ها	۸		
همکاری‌های قضایی بین‌المللی	۱۵		

پاسخ به سؤال ۲:

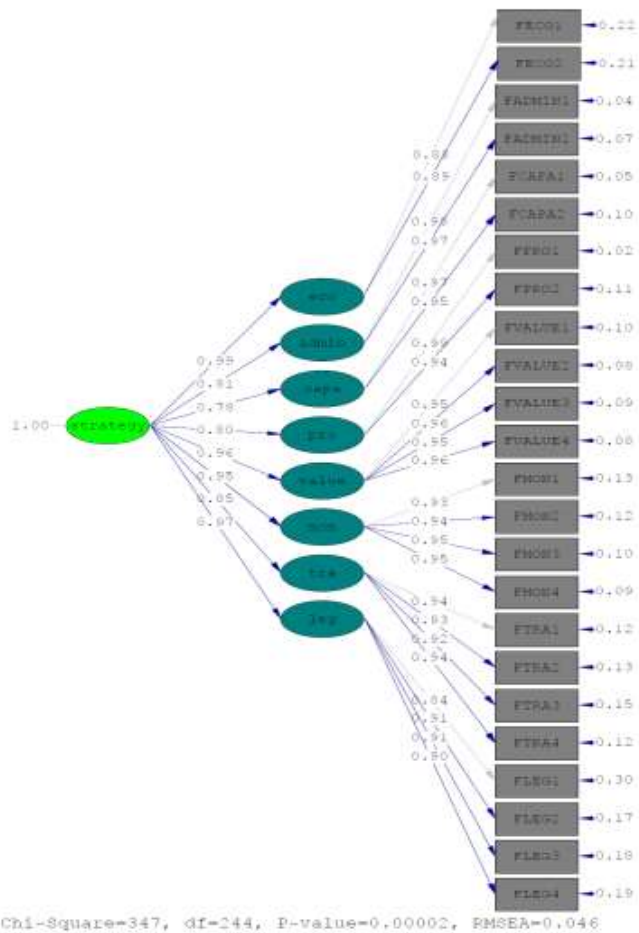
به منظور سنجش مجدد مدل استخراج شده، از روش تحلیل مضمون با استفاده از پرسشنامه‌ای با ۸۱ شاخص استفاده شد که بر اساس مقیاس لیکرت تنظیم و از اهمیت هر عامل سؤال گردید.

شکل ۵- مدل بومی مبارزه با فساد اداری

برای تحلیل مدل معادلات ساختاری، با استفاده از نرم افزار Lisrel، آزمون و تحلیل های زیر صورت گرفتند. دیاگرام زیر ضریب استاندارد و عدد معناداری مدل پژوهش حاضر را نشان می دهد. شاخص های برازش مناسب مدل شامل GFI، X2 (شاخص نیکویی برازش)، AGFI (شاخص تعدیل شده نیکویی برازش)، CFI (شاخص برازش مقایسه ای) و RMR (ریشه میانگین توان دوم باقی مانده) است. بدین صورت مدل از برازش مناسب برخوردار است که نسبت X2 به درجه آزادی (df) کم تر از ۳ باشد، مقدار CFI بیشتر از ۹۰ درصد، مقدار GFI، AGFI بیشتر از ۸۰ درصد و مقدار RMSEA کم تر از ۰/۰۸ باشد (کلاتری، ۱۳۸۸).

همان طور که دیاگرام زیر نشان می دهند، مقدار RMSEA برابر ۰/۰۴۶ و مقدار X2 به درجه آزادی (df) برابر با ۲/۴۴ است. مقدار شاخص AGFI، CFI و GFI به ترتیب برابر با ۰/۹۵، ۰/۹۸ و ۰/۹۶ است که نشان از برازش مناسب مدل ساختاری دارند.

تمایز با مطالعات پیشین

- از ۴۳ تحقیق فارسی بررسی شده ۲۴ تحقیق در سطح ملی بوده که ۱۲ مطالعه آن به تأثیر یک متغیر خاص و فساد مربوط است مانند حقوق - پورسانت و ۹ مطالعه بر علل اشاره داشته‌اند.
- ۴ مطالعه که دو مورد آن دارای مدل یکسانی است هم جنبه ملی داشته، هم به دنبال ارائه راهکار بوده و هم بر چند بعد تمرکز داشته‌اند که با موضوع تحقیق شباهت دارند؛ که تمایزات آن‌ها مورد بررسی قرار خواهد گرفت.
- مطالعات بین‌المللی انجام شده توسط مجامع بین‌المللی عمدتاً با رویکرد این تحقیق مشابهت دارند و در این بخش مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

مطالعات داخلی

- در بین مطالعات داخلی صورت گرفته، بیشترین نزدیکی به پایان‌نامه بهزاد فرخ سرشت است که در پایان‌نامه دکتری خود تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری به منظور ارائه الگویی برای کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران» به شناسایی عوامل مؤثر در بروز فساد در نظام اداری ایران و چگونگی مقابله با آن و شناخت واقعی ریشه‌ها و علل بروز فساد اداری به منظور فراهم آوردن زمینه کافی برای ارائه الگوی مناسب با جامعه ایران اسلامی برای کاهش فساد اداری پرداخته است. یافته‌های این تحقیق شامل رتبه‌بندی متغیرهای مؤثر در بروز فساد اداری و همچنین رتبه‌بندی راهکارهای مؤثر در مبارزه با آن، روش‌های اتخاذ شده در مبارزه با فساد اداری در کشورهای موفق در این زمینه و وجود رابطه خطی میان عوامل ایجاد فساد اداری و نیز روش‌های مبارزه با آن بوده است.
- لازم به ذکر است که ایشان ۱۱ راهکار و ۱۲ علت بروز فساد را تشخیص داده بودند. در نهایت وی مدل مبارزه با فساد اداری مبتنی بر راهبردهای مدیریتی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و مدنی را بر اساس مبانی نظری و یافته‌های تحقیق، ارائه کرده است.

مطالعات خارجی

- در بین مطالعات انجام شده در خارج از کشور می‌توان به پایان‌نامه دکترای یمانی دستا که به تدوین استراتژی مبارزه با فساد در اریتره پرداخته بود اشاره کرد. ایشان ضمن تشخیص ۴ بخش اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و اداری ۲۵ راهکار را ذیل آن شناسایی کرده بودند.
- در بین مطالعات بین‌المللی، بیشترین نزدیکی با مدل OECD و آژانس امداد رسانی آمریکا

وجود دارد که مطالعات آژانس امداد رسانی آمریکا در ۴ فصل، بخش های تقویت، پیشگیری و نهادسازی و فعالیت های آگاه سازی عمومی با ۲۴ راهکار را ارائه نموده است؛ که بسیاری از مسایل از جمله توجه به اخلاق فردی و خودسازی، عدم توجه جدی به آموزش های پیشگیرانه و نقش جدی رهبران از اهم آن می باشند.

● بانک توسعه آسیایی و سازمان همکاری های اقتصادی OECD به منظور ارائه چارچوب مبارزه با فساد در کشورهای عضو، اقدام به ترسیم خط مشی مبارزه با فساد برای کشورها نموده است و در آن ۳ پایه اصلی را مدنظر قرار داده است؛ که عبارت اند از پایه ۱: توسعه سیستم های شفاف و اثربخش، حوزه عمومی، پایه ۲: تقویت اعمال مبارزه با رشوه و ارتقای سلامت در عملیات کسب و کار، پایه ۳: پشتیبانی از درگیری فعال عموم؛ در ذیل سه پایه، ۳۵ راهبرد ارائه شده است. جدول زیر مقایسه مضامین اساسی تحقیق حاضر با شاخص های دو مدل فوق الذکر را بیان می دارد.

جدول ۲- مقایسه بین مضامین مدل تحقیق حاضر با دو مدل بین المللی

OECD	USAID	زرنندی
سیستم هایی برای ارتقای شفافیت از طریق افشا و یا نظارت بر دارایی و بدهی و ... ممنوعیت یا محدود کردن تعارض منافع	افزایش پاسخگویی افشای مالی و هدایا	پاسخگویی مدیران
		اخلاق کارگزاران
		ارتقای اخلاق فردی
	ساده سازی رویه ها و برنامه های دولت	اصلاح ساختار و فرآیندها
ساده سازی محیط قانونی با حذف قوانین که هم پوشانی دارند و باری برای کسب و کار می باشند.	افزایش سرعت فرآیند خصوصی سازی	اصلاح فضای کسب و کار
آمادگی و اجرای برنامه های آموزشی به منظور ایجاد فرهنگ مبارزه با فساد		آموزش عمومی
		بستر سازی اخلاقی
	جریمه نمودن مسئولان متخلف	تشدید مجازات
ارتقای حکمرانی خوب شرکت ها که در آن کنترل های درونی کافی مانند اصول اخلاق یا راه اندازی راه های ارتباطات مؤثر و آموزش کارکنان را به همراه داشته باشد. ارتقای کدهای اخلاقی از طریق استانداردهای درونی یا آموزش های فرهنگی و برای اطمینان از درک صحیح مسئولیت ها	بهبود استانداردهای اخلاق	توسعه اخلاق حرفه ای
		توسعه نوآوری در دولت
سیستم هایی برای دسترسی اطلاعات شامل تأمین وجوه طرفین سیاسی و رقابت های انتخاباتی و هزینه ها		رقابت سیاسی سالم

OECD	USAID	زرنندی
سیستم‌هایی برای تهیه گزارش‌های عمومی از عملکرد و تصمیم‌سازی‌ها		
پیاده‌سازی اقداماتی که دسترسی عموم به اطلاعات مناسب را فراهم آورد. اطمینان از آزادی مردم و رسانه‌ها برای دریافت و ارائه اطلاعات عمومی در زمینه فساد با توجه به قوانین داخلی و اثربخشی عملیاتی اداره	اطمینان از استقلال رسانه‌ها و توانایی آن‌ها در دسترسی به اطلاعات	
سیستم‌ها و اقدامات برای ارتقای شفافیت مالی، مطابقت با استانداردهای بین‌المللی موجود و اقدامات برای نظارت بر مؤسسات مالی	شکل‌دهی سیستم مدیریت مالی مدرن	شفافیت
رویه‌های شفاف مناسب برای خرید عمومی که رقابت عادلانه را ایجاد نموده و فعالیت‌های فاسد را مانع شود.	شکل‌دهی تأمین رقابتی	
	فرآیند بودجه‌ریزی باز، با تشکیل گروه‌هایی و تشویق شهروندان برای مشارکت در بودجه محلی	
		عزم رهبران به مبارزه با فساد
اطمینان از وجود و اجرای اثربخش قوانین ضد پول‌شویی		
حساب‌های شفاف و تنبیهات اثربخش برای حذف رشوه از مسئولان عمومی، وجود و اجرای اثربخش قوانین برای حذف پشتیبانی‌های غیرمستقیم از رشوه، اطمینان از وجود قوانین با تضمین‌های بازدارنده که به صورت فعال و اثربخش، مبارزه با تخلف رشوه‌ی مسئولان دولتی را هدایت می‌کند.	فراهم آوردن قدرت تعقیب و بازرسی قوی، امکان بازجویی و تعقیب مدیران ارشد	قوانین مبارزه با فساد
اطمینان از وجود قوانینی که متخلفان دریافت رشوه تحت تعقیب مقامات ذی‌صلاح قرار گیرند.		
	سیاست‌زدایی اجرای قانون ارتقای اصلاحات قضایی (استقلال قضایی از اجرا)	کارآمدی دادگاه‌ها
آغاز فعالیت‌های آگاه‌سازی عمومی در سطوح مختلف	ایجاد درک عمومی از نتایج و علل فساد	
پشتیبانی از NGOهایی که سبب ارتقای سلامت و مبارزه با فساد هستند.	شکل‌دهی مشارکت خصوصی - دولتی در مبارزه با فساد	مشارکت عمومی
حفاظت از مخبرین		
اقداماتی در راستای اطمینان از اعلام گزارش‌های مالی به مسئولان استقرار سیستم گزارش‌دهی عمومی برای قضات و سایر آژانس‌های دولتی که شامل افشای فعالیت‌هایی در زمینه ارتقای سلامت و پاسخ‌گویی و مبارزه با فساد هستند. سیستم‌های دریافت شکایت‌ها که از ارتباط مناسب بین دولت و کارکنان خدمات کسب و کار، اطمینان یابد.	تشویق مشارکت خصوصی - دولتی (به‌عنوان گروه‌های ناظر)	نظارت مدنی

OECD	USAID	زرنده
ارتباط همکاریانه با گروه‌های جامعه مدنی درگیری NGO ها در نظارت بر برنامه‌ها و فعالیت‌های بخش عمومی	تشکیل آمیو دزمان به عنوان عامل مستقل برای رسیدگی به شکایات	نظارت مستمر
رویه‌های نظارتی مناسب که قابل کاربرد برای اداره عمومی و بخش عمومی باشد.	ارزیابی پایه‌ای برای اندازه‌گیری و پیشرفت	
توسعه سیستم‌هایی برای پرداخت مکنفی برای حفظ زندگی مناسب	تغییر در مشوق‌ها در برابر رفتارهای مثبت	نظام منابع انسانی مبتنی بر اخلاق
توسعه سیستم‌های شفاف برای استخدام و ارتقای شفاف برای کمک به جلوگیری از سوء استفاده		
توسعه سیستم‌های مشخص گردش شغلی به منظور پیشگیری از فساد		
مطابقت با استانداردهای بین‌المللی موجود و اقدامات برای نظارت بر مؤسسات مالی		نهادهای نظارتی
ارتقای نهادهای رسیدگی و بازرسی عمومی	شکل‌دهی نقش بازرسی کل با اطمینان از نظارت بر عملیات دولت با توسعه موقعیت جدید	هم‌راستایی و یکپارچگی سیاست‌ها
تقویت همکاری چندجانبه با سایر کشورها در زمینه معاضدت‌های قضایی مانند بازگشت اموال		همکاری‌های قضایی بین‌المللی

نتیجه‌گیری:

مبارزه با فساد اداری نیازمند مطالعات جامع‌نگر است. در این تحقیق که برگرفته از پایان‌نامه دوره دکتری نویسنده اصلی است. ضمن انجام مطالعه جامع در زمینه ادبیات تحقیق بیش از ۴۶ تحقیق داخلی و ۳۰ تحقیق خارجی مورد بررسی قرار گرفت که در مجموع ۳۶۵ شاخص استخراج گردید. برای تبدیل این شاخص‌ها به یک مدل جامع، از روش تحلیل مضمون استفاده شد و نهایتاً مدل با ۴ بعد و ۹ مؤلفه رده ۱ و ۲۴ مؤلفه رده ۲ و ۸۱ شاخص شناسایی شد. ابعاد اصلی مدل جامع عبارت از پیشگیری اجتماعی، پیشگیری نهادی، مراقبه و مقابله است. در رده بعد مؤلفه‌هایی با عنوان نظام مؤثر بر خورد با تخلفات، ارتقای ظرفیت‌های مردمی، ارتقای شفافیت و پاسخگویی، چابک‌سازی نظام اداری، رشد ارزش‌های اخلاقی، ساماندهی اقتصادی، نظارت کارآمد و هم‌راستایی استراتژیک تشکیل شد.

نکته حایز اهمیت این است که برای مبارزه با فساد نمی‌توان تنها بر یک بعد خاص تمرکز نمود بلکه باید بر تمامی ابعاد توجه داشت. به‌طور مثال اگر در حوزه ارتقای ظرفیت‌های مردمی یا ارتقا شفافیت و پاسخگویی بی‌توجهی شود و تنها به دنبال اصلاحات اقتصادی یا نظارتی باشیم،

بعید است ریشه کنی بیماری صعب‌العلاج فساد امکان‌پذیر گردد. در ادامه تحقیق، رابطه هر بعد با شاخص‌های زیرمجموعه از روش تحلیل عاملی تأییدی نیز مورد سنجش قرار گرفت که بدین منظور پرسشنامه مورد نظر طراحی و در اختیار خبرگان قرار گرفت و نتایج آن مؤید رابطه معنادار بین ابعاد و شاخص‌های پیشنهاد شده از روش تحلیل مضمون می‌باشند.

نهایتاً فرمول زیر برای مبارزه با فساد اداری ارایه شد: مبارزه با فساد اداری = نظام مؤثر برخورد با تخلفات ۰/۹۷ + ارتقا شفافیت و پاسخگویی ۰/۸۵ + نظارت کارآمد ۰/۹۵ + رشد ارزش‌های اخلاقی ۰/۹۶ + ارتقا کرامت انسانی ۰/۸۰ + چابک‌سازی اداری ۰/۸۱ + ارتقا ظرفیت‌های مردمی ۰/۷۸ + ساماندهی اقتصادی ۰/۹۹ + هم‌راستایی استراتژیک ۰/۸۷.

فهرست منابع:

- ۱- فرخ سرشت، بهزاد. «بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری به منظور ارایه الگویی برای کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران»، رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، (۱۳۸۲)
- ۲- دیوید، ای مک‌ناب. مترجمان: واعظی، رضا- آزمندیان، محمدصادق، روش‌های تحقیق کمی و کیفی مدیریت دولتی و سازمان‌های غیرانتفاعی، جلد اول، تهران، ایران: انتشارات صفار- اشراقی، (۱۳۹۰)
- ۳- رفیع پور، فرامرز. سرطان اجتماعی فساد، تهران، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، (۱۳۸۶)
- ۴- قلی پور، رحمت‌الله. «تحلیل رابطه الگوی حکمرانی خوب و فساد اداری»، مجله فرهنگ مدیریت، (۱۳۸۴)، پاییز، ۱۰۳ تا ۱۲۸
- ۵- کلانتری، خلیل. مدل‌سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی، (چاپ اول)، تهران، انتشارات فرهنگ صبا، (۱۳۸۸)
- ۶- معصومی‌نیا، غلامعلی - دادگر، حسن. فساد مالی، انتشارات کانون اندیشه جوان، (۱۳۸۳)

1-Arnold J Heidenheimer. September (2001) olitical Corruption: Concepts and Contexts (3rd Edition (المجلد). Transaction Publishers Paperback [Paperback].

2- D. E. Kaufmann. (2000), Governance Matters: From Measurement To Action. Volume 37(2)

- 3- D. F. Thompso. (1993), ediated Corruption: The Case of the Keating Five. American Political Science Review, pp369-381
- 4- Frederick, Stapenhurst و Petter Langseth. (1997), The Role of Public Administration in fighting Corruption. International Journal of Public Sector Management, Vol. 10, No.5.
- 5- LaFree. (2004), Corruption as a Global Social Problem", Handbook of Social Problems: A Comparative International Perspective.
- 6- Huberts. (1998), What can be done against public corruption and fraud: expert views on strategies to protect public integrity, Crime, law & social change .209-224:29
- 7- Shah, J. A Huther,(2000), Anti-corruption policies and programs: a framework for evaluation. World Bank policy research working paper no.2501. <http://ssrn.com/abstract=632571>.
- 8- LaFree.G. (2004), Corruption as a Global Social Problem". Handbook of Social Problems: A Comparativ International Perspective.
- 9- Langseth, petter; Stapenhurst, Rich & Pope, Jeremy (1998). «The role of a national integrity system in fighting corruption», The Economic Development Institute of the World Bank.
- 10- M Collier. (1999), Explaining Corruption: An Institutional-Choice Approach, The International Studies Association 40th Convention, Washington D.C,
- 11- Dests, YEMANE (2004), Designing Anti-Corruption Strategies for Developing Countries: A Country Study of Eritrea, University of north Carolina state. Ph.D. dissertation
- 12- Dorhoi, Monica (2005), Anti-Corruption Strategies and Fighting Corruption in Central and Eastern Europe.
- 13- Oskar Kurer. (2005). Corruption: An Alternative Approach to Its Definition and Measurement, Political Studies 53, 222-239.
- 14- R McCusker (2006), Review of anti-corruption strategies... Australian Institute of Criminology Retrieved from <http://www.aic.gov.au>.
- 15- R Stapenhurst و - GS Kindra (1998), Social marketing strategies to fight corruption, Washington DC: Economic Development Institute of the World Bank.
- 16- Rose - Ackerman (1996), The Political Economy Of Corruption: Causes End Consequences, World Bank.